

Ina de Mora

Avdekking av seksuelle overgrep

Utfordringer og muligheter i barnevernets møte med utsatte barn og unge

Bacheloroppgave i Barnevernspedagog

Veileder: Anne Grytbakk

Mai 2022

Ina de Mora

Avdekking av seksuelle overgrep

Utfordringer og muligheter i barnevernets møte med utsatte barn og unge

Bacheloroppgave i Barnevernspedagog
Veileder: Anne Grytbakk
Mai 2022

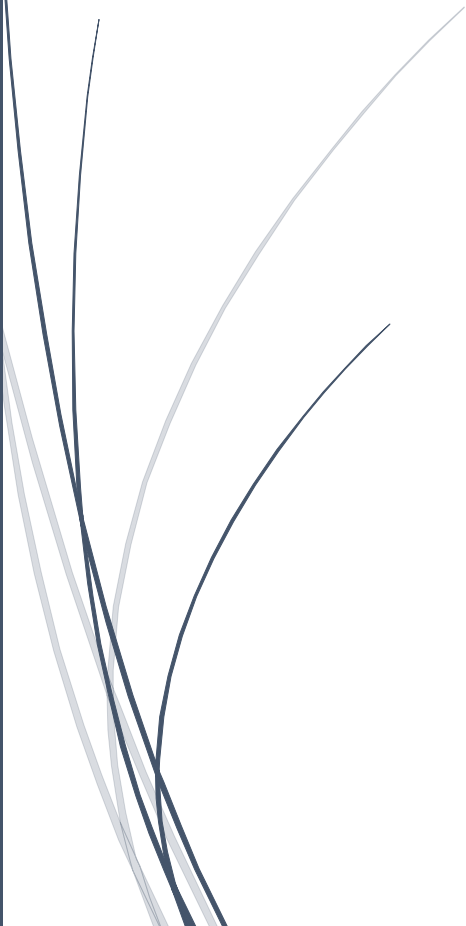
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for sosialt arbeid

10.05.2022

Avdekking av seksuelle overgrep mot barn

Utfordringer og muligheter i
barnevernets møte med utsatte
barn

Ina Aagot Jimenez De Mora

”Kan du forsøke å sette ord på det som er vanskelig

Sette ord på

Sette ord på

Sette ord på

Sette fyr på, tenker jeg heller

For jeg vet ikke hva jeg kan si”

Fra boken *Når er jeg gammel nok til å skyte faren min?*(2019) av Åse Ombustvedt

Sammendrag

I denne bachelor-oppgaven undersøkes problemstillingen ”Hvordan kan barnevernspedagoger avdekke seksuelle overgrep mot barn?”. Jeg ønsker å utforske utfordringene barnevernet har når de skal avdekke overgrepserfaringer, og hvordan disse utfordringene kan overkommes. Seksuelle overgrep i barndommen kan ha store, alvorlige konsekvenser for offeret. Derfor mener jeg det er viktig å sette fokus på hvordan barnevernet, sammen med andre instanser, kan avdekke overgrep så tidlig som mulig for å kunne gi riktig hjelp i tide.

Jeg har presentert relevant teori bestående av blant annet forskning, pensumlitteratur og annet fagstoff som kan bidra til å belyse problemstillingen. I drøftingen har jeg fremhevet de momentene i barnevernets arbeid jeg oppfatter som avgjørende for å fremme avdekking av overgrep. Blant annet har jeg drøftet personlige egenskaper hos barnevernspedagoger og tabuisering av temaet, og hvordan tverretattlig samarbeid spiller inn i arbeidet med avdekking. Metoden jeg har brukt er litterærstudie.

Abstract

In this bachelor thesis, I want to shed light on the problem "How can child welfare workers gather children's experiences with sexual abuse?". I want to explore the challenges the child welfare service has when it comes to uncovering abuse experiences, and how these challenges can be overcome. Childhood sexual abuse can have major, serious consequences for the victim. Therefore, I think it is important to focus on how the child welfare service, along with other agencies, can detect abuse as early as possible in order to provide the right help in time. I have presented relevant theory consisting of research, syllabus literature and other subject matter that can help to shed light on the problem. In the discussion, I have emphasized the aspects of the child welfare service's work that I perceive as crucial for promoting the detection of abuse. Among other things, I have discussed personal characteristics of child welfare educators and taboos on the topic, and how inter-agency cooperation plays a role in the work of uncovering. The method I have used is literary study.

1	INNLEDNING	5
1.1	BAKGRUNN OG FØRFORSTÅELSE	5
1.2	PROBLEMSTILLING	6
1.3	OPPGAVEN OPPBYGNING	6
2	METODE	6
3	TEORI	7
3.1	TIDLIGERE FORSKNING PÅ OMRÅDET	7
3.2	BARNE-, UNGDOMS-, OG FAMILIEDIREKTORATET	7
3.3	NASJONALT KUNNSKAPSSENTER OM VOLD OG TRAUMATISK STRESS	7
3.4	FORANDRINGSFABRIKKEN	8
3.5	HVA ER SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN?	9
3.6	BEGREPSAVKLARINGER	9
3.6.1	<i>Barn</i>	9
3.6.2	<i>Seksuelle overgrep</i>	9
3.6.3	<i>Avdekking</i>	10
3.6.4	<i>Barnevernspedagoger</i>	10
3.7	LOVERKET	10
3.8	KONSEKVENSER AV SEKSUELLE OVERGREP I UNG ALDER	11
3.9	HVA HINDRER AVDEKKING AV SEKSUELLE OVERGREP?	11
3.9.1	<i>Mangel på språk</i>	12
3.9.2	<i>Skyld- og skamfølelse</i>	12
3.9.3	<i>Problemer med tiknytning og tillit</i>	12
3.9.4	<i>Relasjonen mellom barnet og overgriperen</i>	13
3.9.5	<i>Tabu og den vanskelige samtalen</i>	13
4	DRØFTING	14
4.1	FERDIGHETER I SAMTALEN MED BARNET	14
4.1.1	<i>Utfordringer</i>	15
4.1.2	<i>Hva kan vi gjøre?</i>	15
4.1.3	<i>Personlig avgrensning i samtalen med barnet</i>	17
4.2	KJENNSKAP TIL PERSONLIGE BEGRENSNINGER I ARBEIDET	17
4.2.1	<i>Personlige begrensninger</i>	17
4.2.2	<i>Å bruke seg selv som redskap</i>	18
4.2.3	<i>Relasjonskompetanse</i>	19
4.3	BETYDNINGEN AV TVERRETATLIG SAMARBEID	20
4.3.1	<i>Hindringer for tverretatlig samarbeid</i>	21
4.3.2	<i>Hvordan styrke tverretatlig samarbeid?</i>	22
4.4	Å OVERKOMME TABUET	23
4.4.1	<i>Hvorfor er tabu så skadelig?</i>	24
4.4.2	<i>Hvordan kan vi jobbe mot tabuet?</i>	24
5	AVSLUTNING	26
6	REFERANSER	28

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og førforståelse

Jeg har valgt å sette søkelys på seksuelle overgrep mot barn i denne bacheloroppgaven. Årsaken til det er at jeg synes temaet er svært interessant og gjerne vil lære mer om det før mine tre år på barnevernsstudiet er over. Jeg har bitt meg merke i at akkurat overgrep i barndommen er noe flere har uttalt at de ønsket de ble spurt om da de var i kontakt med barnevernet. Mange uttaler at de av ulike grunner ikke valgte å fortelle om det de hadde opplevd, eller ikke fikk muligheten i det hele tatt. Jeg sitter igjen med en følelse av at seksuelle overgrep må snakkes mer om i barnevernet og i det offentlige rom. Regjeringen skriver i sin strategi for 2017-2022, *Snakk om det! Strategi for seksuell helse*, at tidlig avdekking av seksuelle overgrep vil kunne minske langvarige skader og hindre nye overgrep. Ifølge strategien er det tidligere blitt satset for lite på tilbud til overgrepsutsatte, og at det i fremtiden må legges mer vekt på dette ettersom man ser at tidlig hjelp er til stor nytte (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017).

Min førforståelse er preget av forelesninger på NTNU, lærebøker og tidligere forskning, samt fortellinger fra venner og bekjente. I tillegg har medias dekning av temaet hatt stor innvirkning på meg. Jeg har hørt podkaster, lest bøker og avisartikler, og fulgt med på enkeltpersoner som bruker sin plattform på sosiale medier for å snakke om sine opplevelser. Gjennom dette ser jeg at seksuelle overgrep kan ha utrolig stor innvirkning på den utsatte, og at enkelte sliter resten av livet med for eksempel psykiske lidelser, traumer og rusmisbruk. I løpet av mine tre år i Trondheim har jeg truffet mange nye mennesker. Enkelte av dem fortalte meg raskt om sine historier når de fikk høre hva jeg studerer. Jeg har opplevd det som svært smertefullt å høre venner og andre jeg har møtt på min vei forklare hvordan de ble sviktet av sine omsorgspersoner, og hjelpeapparatet som burde vært synlig, tilgjengelig og trygt for dem. Det er imidlertid disse historiene som har gjort det klart for meg at jeg brenner for dette temaet og ønsker å bidra ved å belyse det i min siste og største oppgave på studiet.

1.2 Problemstilling

Min problemstilling lyder som følger:

” Hvordan kan barnevernspedagoger avdekke seksuelle overgrep mot barn? ”

Denne problemstillingen kan omfatte mye. Jeg er derfor blitt nødt til å snevre det inn til hva jeg er opptatt av å få med i oppgaven, altså det jeg synes er viktig å se nærmere på før jeg forlater NTNU. I denne oppgaven vil jeg undersøke hva som holder profesjonelle voksne tilbake fra å avdekke forhold som er skadelige for de utsatte barnas liv og helse. Det vil si at jeg skal presentere ulike utfordringer vi står overfor når vi skal innhente informasjon i en overgrepssak, og deretter legge frem noen løsninger på disse utfordringene. Målet med oppgaven er å belyse hvordan jeg som barnevernspedagog, og andre som skal jobbe med barn, kan overkomme ulike hindringer for å bli gode på å avdekke seksuelle overgrep mot barn.

1.3 Oppgavens oppbygning

Aller først vil jeg gjøre rede for valg av metode, før jeg trekker frem relevant teori på området som belyser problemstillingen. Her vil jeg presentere relevant forskning, definisjoner og begrepsavklaringer, lovverket og hva som hindrer avdekking av seksuelle overgrep. Videre skal jeg i drøftingen legge fram typiske utfordringer knyttet til avdekking, og hvordan barnevernsarbeideren og barnevernet kan overkomme disse. Til slutt vil jeg ende oppgaven med en avslutning og konklusjon som oppsummerer hva jeg har kommet frem til.

2 Metode

Denne oppgaven er en litterærstudie. Det vil si at jeg bruker allerede eksisterende litteratur for å belyse min problemstilling. Jeg har brukt både bøker og internett. Av bøker har jeg brukt pensumbøker i tillegg til andre fagbøker jeg syntes var interessante. Jeg har brukt søkemotorer og nettsider som Lovdata.no og Regjeringen.no til å finne frem i juridiske dokumenter, lovforslag og rundskriv. Nettsidene til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, Forandringsfabrikken og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har jeg tatt i bruk for å finne fram til relevante artikler og andre publikasjoner. Jeg har også brukt Idunn, Oria og Google Scholar. Noen av søkeordene jeg har brukt mest er ”seksuelle overgrep”, ”seksuelle

overgrep mot barn”, ”seksualitet hos barn”, ”seksualitet” og ”tabu”. Jeg har prøvd å holde meg til de nyeste kildene, men har også benyttet meg av eldre kilder der jeg mener de gir en gunstig nyanse.

3 Teori

Det finnes mye relevant teori som kan anvendes i forbindelse med seksuelle overgrep mot barn. I denne oppgaven er det avdekking som er sentralt, og det er derfor viktig å se på hvor mye som ikke avdekkes, og hvorfor. Derfor legger jeg frem dette først, og bruker eksempler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, og Forandringsfabrikken. Videre skal jeg snakke om hva seksuelle overgrep mot barn er, og hvordan jeg i denne oppgaven definerer nettopp dette. Deretter vil jeg se kort på konsekvensene av overgrep i ung alder. Til slutt presenterer jeg lovverket før jeg avslutter teoridelen ved å undersøke hvilke faktorer som gjør det vanskelig å avdekke seksuelle overgrep.

3.1 Tidligere forskning på området

3.2 Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet

Buudir oppgir i sin rapport, *Seksuelle overgrep mot barn* (2015) at så mange som 15% av kvinner og menn sier de har opplevd seksuelle overgrep i barndommen. Flest jenter er utsatt, og de fleste overgriperne er menn utenfor familien. Videre kan rapporten fortelle at overgrepene gir økt risiko for overgrep senere i livet, i tillegg til økt sjanse for utvikling av fysiske og psykiske plager og/eller lidelser. Kun 10% av de som oppgir å ha vært utsatt av voksne, sier at de valgte å politianmelde forholdene.

3.3 Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

NKVTS publiserte i 2019 en rapport kalt *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år*. Denne er basert på en internasjonal UEVO-undersøkelse blant unge som var rettet mot å kartlegge forekomsten og konsekvensene av vold og overgrep i barndommen (NKVTS, 2019). Rapporten fra denne

undersøkelsen forteller blant annet at overgrep i barndommen mer enn dobler sjansene for å bli utsatt for nye overgrep i voksen alder. Det antas at noe av grunnen til dette er skyld og skam, samt at fysiske og psykiske konsekvenser av overgrepene som blant annet rusmisbruk og svekket impuls kontroll kan lede den utsatte til negative miljøer og situasjoner der overgrep gjerne forekommer (NKVTS, 2019). I rapporten fremheves det at for å kunne forebygge denne utviklingen må overgrepserfaringene fanges opp så tidlig som mulig. Fagpersonene som møter de utsatte barna, er nødt til å ha kunnskap og kompetanse om temaet for å være i stand til å gjenkjenne tegn på overgrep, for så å kunne gi dem den hjelpen de trenger.

3.4 Forandringsfabrikken

I rapporten *Rett og sikkert* (2019) setter Forandringsfabrikken søkelys på avdekking av vold og overgrep i hjemmet. Der kommer det blant annet frem at mange barn ikke kunne fortelle om sine opplevelser fordi de ikke visste hva som skjedde eller at det var ulovlig.

Jeg hadde sagt fra hvis jeg hadde visst hva vold og overgrep er, hvor på kroppen andre ikke har lov til å ta, og at det ikke er lov til å si ting til barn som gjør at de får vondt i magen.

(Forandringsfabrikken, 2019, s. 13)

Barna i rapporten sier at barn må få nok informasjon om hva vold og overgrep er, og at handlingene kan utføres av noen de kjenner og ikke oppfatter som en trussel. De må få vite at det går an å være glad i den som forgriper seg på dem. De må også få vite at det ikke ligger noen skam i å bli utsatt for vold eller overgrep. Først da vil de tørre å fortelle.

En voksen fortalte meg at det går an å bli forelsket i den som gjør overgrep, og at det ikke er noe å skamme seg over. Først da kunne jeg endelig slippe ut historien om overgrepene jeg var utsatt for.

(Forandringsfabrikken, 2019, s. 14).

Hvis barn skal fortelle om overgrepene, poengterer barna i rapporten at det er ekstremt viktig å bli møtt av en voksen som har kunnskap og som tåler å høre om overgrepene. De må få fortelle sin egen historie uten å føle tvil fra motparten, de må få reaksjoner som gjør at det føles trygt å snakke om det som har skjedd.

Læreren min merket at jeg ofte var stille, kom seint og at jeg kunne rykke til når noen tok på meg. Hun ga seg ikke, og til slutt fortalte jeg. Hun forklarte tydelig at det jeg hadde opplevd ikke var greit. Jeg merket at hun brydde seg. Hun reagerte når jeg fortalte.

(Forandringsfabrikken, 2019, s.16)

3.5 Hva er seksuelle overgrep mot barn?

Seksuelle overgrep mot barn har flere definisjoner. Øyvind Kvello bruker i sin bok, *Barn i risiko* (2015) følgende definisjon:

”Seksuelle overgrep mot barn og unge er alle handlinger som tydelig krenker deres seksuelle integritet, og er upassende seksuell kontakt” (Kvello, 2015, s. 275).

Enver definisjon av begrepet antyder at alle seksuelle handlinger som er rettet mot barn, er ansett som seksuelle overgrep. En kan si at alle definisjoner av dette fenomenet bygger på en allmenn oppfatning av seksuell kontakt mellom voksne og barn er feil. Det er dette synet som er utgangspunktet for de rettslige rammene og det som finnes i faglitteraturen og forskningen.

3.6 Begrepsavklaringer

3.6.1 Barn

I denne oppgaven bruker jeg ordet ”barn” som betegnelse på personer under 18 år.

Barnevernet har ansvaret for barnet frem til fylte 18 år, og jeg velger å bruke barnevernlovens utgangspunkt til fordel for den seksuelle lavalder på 16 år da denne oppgaven dreier seg rundt nettopp barnevernets arbeid med seksuelle overgrep.

3.6.2 Seksuelle overgrep

Jeg bruker begrepet seksuelle overgrep om alle former for overgrep eller vold av seksuell natur mot barn under 18 år, utøvd både av voksne og av mindreårige.

3.6.3 Avdekking

Jeg har valgt å bruke avdekking som et overordnet begrep. Dette vil si at avdekking brukes der det er snakk om at barnet forteller om seksuelle overgrep, og der informasjon om barnets situasjon ellers kommer frem. Avdekking kan skje når barnet allerede er i kontakt med barnevernet, eller når en melder eller et barn melder ifra. Begrepet er derfor ikke kun knyttet til avdekking i form av avhør eller undersøkelsessamtale.

3.6.4 Barnevernspedagoger

Med barnevernspedagoger mener jeg alle som jobber i barnevernet. Altså skiller jeg ikke mellom miljøterapeuter og saksbehandlere. Jeg bruker også ord som ”barnevernsarbeider”, ”hjelper”, ”yrkesutøver” og ”voksen”. Disse brukes også om andre yrkesgrupper der de er relevante, men det er først og fremst ansatte i barnevernet som omtales i oppgaven.

3.7 Lovverket

Straffeloven setter først og fremst rammene for hva som er lov og hva som ikke er lov når det gjelder seksuell omgang. Videre kan vi se til Barnevernlovens kapittel 1-1 om lovens formål: ”Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid.” (Barnevernloven, 1992, §1-1)

Loven belyser blant annet prinsippet om barnets beste. Det vil si at vi som skal arbeide med barn skal sørge for at hjelpen barnet får er tilpasset det individuelle barnet og ment for å sikre best mulig utfall for deres videre helse og utvikling (Christiansen & Kojan, 2016). Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep har krav på at barnevernet utfører undersøkelser og setter inn tiltak som hjelper barnet ut av situasjonen. Dette betyr altså det er barnevernets *plikt* å utarbeide hensiktsmessige metoder for undersøkelse og avdekking.

I sammenheng med avdekking av overgrep er det også relevant å se på Barnevernlovens §1-6, som stadfester at barn har rett til medvirkning i saker som angår dem selv. Loven sier at ”barnets meninger må vektlegges i samsvar med deres alder og modenhet”(Barnevernloven, 1992, §1-6). Dette betyr at for å kunne gjøre en god jobb med å undersøke barnets situasjon er

det essensielt å la dem uttrykke synspunkter og meninger de selv har. Barnets rett til å bli hørt er nedfelt i FNs konvensjon for barns rettigheter. Barn vet mest om sin egen historie, og vi må derfor legge stor vekt på det de forteller.

3.8 Konsekvenser av seksuelle overgrep i ung alder

Det er ikke uvanlig at barn som blir utsatt for seksuelle overgrep i barndommen, utvikler psykiske lidelser som reaksjon på overgrepene (Kvello, 2015). For eksempel ser vi at mange av barna i senere alder lider av depresjon, angst, personlighetsforstyrrelser, eller schizofreni. Noen overgrepsutsatte barn stenger minnene om overgrepene fullstendig ute (Kvello, 2015). Det vil si at de ubevisst skyver unna de dårlige tankene og distanserer seg fra situasjonen. Dette kan føre med seg uheldige mestringsstrategier som utagering, selvskading og/eller rusmisbruk. Langvarige og smertefulle konsekvenser av seksuelle overgrep kan behandles og/eller avverges med riktig behandling (Kvello, 2015).

Som vi ser av lovverket har barnevernet et ansvar overfor det utsatte barnet, som innebærer å gi barnet rett hjelp før det er for sent. Barn som lever i utsatte omsorgssituasjoner er helt avhengige av et hjelpeapparat som ser dem, og setter i gang riktige tiltak i tide (Christiansen & Kojan, 2016). For barna må barnevernet være voksne som tør å se, som tør å si ifra, og som tør å ta tak. Som vi skal se videre i oppgaven er det nærmest umulig for enkelte barn å få sagt ifra om sin situasjon på egenhånd. Da er det avgjørende at barnevernet tar sitt ansvar på alvor, og at hver enkelt barnevernspedagog ser det som sin oppgave å hente fram sannheten. Ved å grave i barnets fortellinger, og ved å investere oss i barnets situasjon, kan vi avdekke forhold som ellers aldri ville kommet frem i lyset. Slik kan vi sikre barnet rett hjelp til rett tid.

3.9 Hva hindrer avdekking av seksuelle overgrep?

For å se på hva som hindrer avdekking av seksuelle overgrep skal jeg først undersøke faktorer og kjennetegn ved barnet, overgriperen og samfunnet. Her presenterer jeg de faktorene jeg mener er viktigst i sammenheng med selve avdekkingen, eller oppdagelsen av seksuelle overgrep. Disse faktorene gjør det spesielt vanskelig for barnet å snakke om det som skjer med dem, men også vanskelig for voksne å oppdage at barnet er i en skadelig situasjon (Søftestad, 2019). Jeg vil gå gjennom mangel på språk, skyld, - og skamfølelse, problemer

med tilknytning og tillit, relasjon mellom barn og overgriper, og tabuet rundt seksuelle overgrep.

3.9.1 Mangel på språk

En sentral hindring for avdekking kan være barnets manglende evner til å fortelle om forholdene (Søftestad, 2019). Dette skyldes rett og slett det faktum at barnet *er* et barn. Et lite barn har ikke den voksnes forståelse av sunn eller usunn seksualitet, og er derfor ikke i stand til å begripe at det som skjer er ulovlig og unormalt. Mange har heller ikke språk til å sette ord på det som skjer, fordi begreper knyttet til seksualitet er helt ukjent for dem. Noen av de aller yngste utsatte barna har ikke rukket å utvikle språk i det hele tatt.

3.9.2 Skyld- og skamfølelse

Mange overgrepsutsatte barn vegrer seg for å fortelle om overgrepene på grunn av følelser som skyldfølelse eller skam. Ifølge den tidligere nevnte artikkelen fra NKVTS (2019) om ungdoms erfaringer med vold og overgrep, utgjør disse følelsene en vesentlig del av grunnen til at mange barn er redde for å fortelle om det de blir utsatt for til voksne (NKVTS, 2019). Skyldfølelse kan komme av at barnet ser seg selv som en deltakende part i overgrepene, og dermed delvis ansvarlig for det som har skjedd. Dette kan føre til at barnet ser det som sin oppgave å forhindre de negative konsekvensene som avdekkingen gir (Søftestad, 2019). Med skyldfølelsen kommer gjerne skammen rundt hendelsene, og skamfølelse er med på å regulere selvfølelsen hos oss. Skammen et barn opplever i forbindelse med seksuelle overgrep kan derfor gå kraftig utover barnets oppfattelse av selvet (Søftestad, 2019). De kan føle seg mindrevverdige eller skitne, og frykte at en avdekking vil føre til at omverdenen får innblikk i barnets og familiens mørkeste sider. Derfor holder de det som skjer hemmelig, for å beskytte seg selv og eventuelt familien mot den negative eksponeringen (Søftestad, 2019).

3.9.3 Problemer med tilknytning og tillit

Gjentatte krenkelser gjennom seksuelle overgrep kan føre til tilknytningsforstyrrelser hos barnet (Søftestad, 2019) og dette vil igjen gjøre det vanskelig for barnet å bygge tillitsfulle relasjoner til voksne som kan hjelpe dem med å avdekke overgrepene. Overgriperen har skapt kaos i barnets følelser og realitetsoppfatning, og gir dem heller ikke den støtten de trenger for å takle de ekstreme reaksjonene. "Grooming" er et sentralt begrep her. Dette vil si at en overgriper etablerer og opprettholder en relasjon med ett eller flere barn. (Craven, Brown &

Gilchrist, 2007). Overgriperen bygger altså en tillitsrelasjon til barnet, og utnytter denne relasjonen for seksuell tilfredsstillelse. Foreldre og andre voksne i miljøet rundt barnet manipuleres gjerne også til å tro at relasjonen er sunn og positiv. Slik vil det bli ekstra utfordrende for barnet å si ifra om overgrepene, fordi historien vil høres usannsynlig ut med tanke på det de voksne ser til daglig (Craven et. Al, 2007).

3.9.4 Relasjonen mellom barnet og overgriperen

Ifølge Øvreeide (2009) finnes det fem aspekter ved en overgrepsrelasjon. Ved å se på disse kan vi forstå at selve relasjonen mellom barnet og overgriperen er med på å bryte ned barnets psyke og realitetsoppfatning. Dette påvirker muligheten barnet har til å fortelle om sine opplevelser og få hjelp. Når en barnevernspedagog skal undersøke et barns situasjon gjennom samtaler, er det viktig å huske på den sterke påvirkningen overgriperen har på barnet, og se barnets uttalelser i sammenheng med dette (Øvreeide, 2009).

Det første aspektet bruker begrepet ”subjekt-objekt-relasjon”, og forklarer hvordan barnet blir objektet i relasjonen. Dette fordi overgriperen aktivt utnyttet barnet for å dekke egne behov. Aspekt nummer to illustrerer hvordan relasjonen er en maktrelasjon, fordi overgriperen har makten til å gjennomføre de seksuelle overgrepene, men også fordi vedkommende har makten til å definere hva som har skjedd. Det tredje aspektet handler om det seksuelle ved relasjonen. Barnet blir utsatt for seksuelle aktiviteter som ikke er naturlige for dem, og som kommer for tidlig. Konsekvensene av de seksuelle overgrepene kan være alvorlig fysisk skade, så vel som den psykiske påkjenningen av overgrep. Aspekt nummer fire trekker frem at relasjonen er svikefull. Overgriperen bygger en tillit til barnet som gang på gang brytes gjennom overtramp av barnets grenser. Det siste aspektet tar for seg hemmeligholdelse. Når barnet tvinges til å holde overgrepsrelasjonen hemmelig, vil det over tid kunne føre til at barnet tilpasser seg en unormal situasjon. I verste fall kan hemmeligholdelse føre til realitetsbrist, ettersom barnet mister muligheten til å ha sin egen sannhet om hva som skjer, og sliter med å få overgrepserfaringene til å passe inn i sin virkelighetsoppfatning.

3.9.5 Tabu og den vanskelige samtalen

En viktig faktor som hindrer avdekkingen av seksuelle overgrep mot barn er kulturell tabuisering (Søftestad, 2019). Samfunnet er i stor grad preget av en felles holdning om at slike ting ikke skal snakkes om. Tabu rundt temaet innebærer at det blir vanskelig å ta innover seg at seksuelle overgrep mot barn i det hele tatt finnes, og det blir dermed enda vanskeligere for

barn å snakke om sine opplevelser. I barnevernet kan tabuet manifestere seg gjennom en motvilje og uvitenhet knyttet til slike saker, og mange vegrer seg for å jobbe med seksuelle overgrep. Barnevernsansatte bruker ubevisste strategier for å beskytte seg mot det vonde og uforståelige som barn opplever (Søftestad, 2019). Eksempler på dette kan være å distansere seg helt fra temaet, å bagatellisere problemet, eller å bli fullstendig handlingslammet. Det er heller ikke lett å identifisere noen som forgriper seg på barn, nettopp fordi vi ikke er vant til eller komfortable med å se de faktiske forholdene. Det er tøft å forestille seg at en hvilken som helst nabo, lærer, forelder eller trener er i stand til å utsette barn for vonde handlinger. En vil heller se for seg overgripere som en spesiell type menneske, en slags form for monster. Dette gir en tendens til å overse muligheten for at overgriperen kan være en vi oppfatter som snill, smart og karismatisk (Craven et. Al., 2007)

Når et tema er preget av et slikt tabu som er beskrevet her, er det kanskje vanskelig for både voksne og barn å snakke om overgrep når muligheten først byr seg. Anne Kirsti Ruud fremhever i sin bok, *"Hvorfor spurte ingen meg?"* (2019), nettopp den voksnes frykt for å stille de viktige spørsmålene, og peker på hvordan dette er en viktig grunn til at barn ikke forteller. Det er vanlig å observere det som skjer, og å føle på bekymring som man kanskje diskuterer med andre ansatte, men det kan føles overveldende å skulle spørre barnet rett ut. Dette kan føre til at temaet aldri blir tatt opp, og barnets situasjon forblir i skyggen (Ruud, 2019).

4 Drøfting

De overnevnte hindringene gjør at barn som befinner seg i skadelige situasjoner blir overlatt til seg selv. Når dette skjer, svikter barnevernet sitt ansvar for barnet. Det er altså derfor jeg nå vil drøfte hvordan vi kan overvinne disse utfordringene ved å jobbe med enkelte sentrale komponenter ved arbeidet i barnevernet. Jeg har valgt å trekke frem samtalen med barnet, kjennskap til personlige begrensninger, betydningen av tverretattlig samarbeid, og å overkomme tabuet.

4.1 Ferdigheter i samtalen med barnet

For å kunne opprette en god atmosfære der barnet føler at det er trygt å fortelle om sine opplevelser, må kommunikasjonen mellom barnet og hjelperen ifølge Ruud (2019) være

preget av mening, verdighet og anerkjennelse. Jeg har valgt å legge fokus på hennes bok, *Hvorfor spurte ingen meg?* (2019), når jeg nå skriver om viktigheten av god kommunikasjon, da jeg synes den belyser temaet svært godt.

4.1.1 utfordringer

Først og fremst må vi se på hva som kan gjøre kommunikasjonen vanskelig i utgangspunktet; Ruud (2019) trekker frem den voksnes holdninger til barnet og samtalen som en viktig faktor. Det faller oss gjerne naturlig i en slik samtalsituasjon å se på barnet som et offer som må spares, og som vi ikke kan snakke med direkte om saken. På den andre siden kan vi oppfatte barnet som en trussel, som vil gjøre oss ukomfortable. Dette vil barnet plukke opp, og kanskje holde igjen i samtalen.

Videre vil det påvirke samtalen om vi ser på det som en belastning eller om vi ser på det som en mulighet for barnet å få prate om det som er vondt. Dersom vi anser det som en stor belastning, og gir uttrykk for dette, vil dette påvirke hvordan samtalen utarter seg, og kan føre til at både hjelperen og barnet trekker seg tilbake i kommunikasjonen.

Barn føler ikke alltid for å fortelle om ting, og det kan være vanskelig for voksne å forstå hva barnet trenger. Det er derfor viktig at vi klarer å lytte til hva barnet velger å fortelle, og også respektere at de velger å la være. Barn kan dessuten gi uttrykk for smerte på mange andre måter enn i den verbale samtalen. Dersom barnet opplever at hjelperen prøver å dra informasjon ut av dem, kan dette lede til at barnet ikke føler seg respektert eller tatt på alvor. Til slutt poengterer Ruud at barnet ikke alltid nødvendigvis *må* si noe. Det er lett å bli overivrig, og ha forventninger om at alle samtaler med barnet skal være samtaler der vi får vite om de store, alvorlige tingene. Dette er ikke tilfellet. Noen ganger er barn ikke i humør eller klare for å fortelle. Det vil være slitsomt og til slutt irriterende for barnet dersom hjelperen konstant prøver å legge press på dem for at de skal fortelle om de tingene hjelperen helst vil høre om, og dette vil igjen skape gnisninger som forhindrer god kommunikasjon senere. En saksbehandler som konstant presser på for å få ”riktig” informasjon, vil nok oppleves som plagsom for et barn som ikke riktig har tatt innover seg situasjonen enda. Da kan det tenkes at barnet vil stenge saksbehandleren ute i den videre undersøkelsesfasen.

4.1.2 Hva kan vi gjøre?

Når vi ser på utfordringene nevnt over, kan vi tolke det slik at det er spesielt viktig å ta en titt på hvordan vi gjennomfører samtalen. Ruud (2019) gir et bilde av hvordan fagfolk kan

overkomme de underliggende holdningene vi har til barnet og situasjonen for å få til en hensiktsmessig samtale. Jeg mener de appellerer sterkt til rollen man spiller som barnevernspedagog i samtale med overgrepssatte barn.

For det første må vi kunne ha flere hypoteser i hodet, og komme inn i samtalen uten sterke antakelser om hva som har skjedd. Som bekymret barnevernsarbeider kan en føle på et sterkt behov for å få høre nøyaktig det en trenger å høre for å kunne gripe inn. Vi er imidlertid nødt til å legge fra oss den sterke mistanken og påvirkningen den har på oss. Det er lett å stille spørsmål som "tvinger" barnet til å bekrefte det vi har mistanke om fra før, men dette er nok ikke det mest nyttige. Det er heller ikke det mest rettferdige overfor barnet, som bør få fortelle om sin situasjon slik de selv opplever den. Vi må derfor forsøke å være nøytral og upartisk i spørsmålene våre. Dette innebærer å stille åpne spørsmål som gir barnet mulighet til å fortelle slik de selv oppfatter situasjonen, og å godta at barnet svarer annerledes enn det vi hadde forestilt oss.

For det andre må vi være oppmerksomme på at barn noen ganger forsøker å pålegge voksne taushet (Ruud, 2019). Når det gjelder noe så alvorlig som seksuelle overgrep, er det ikke mulig for hjelperen å ikke fortelle dette videre. Likevel går det an å gjøre dette på en måte som ikke bryter barnets tillit. Hjelperen blir nødt til å informere barnet om at det som er blitt fortalt, må fortelles videre. Dette må begrunnes og forklares dersom barnet ikke forstår hvorfor det er slik. Hjelperen kan lette på usikkerheten hos barnet ved å be dem om å sette ord på hvem de *absolutt* ikke ønsker skal få vite det, og prøve å respektere dette så langt det lar seg gjøre. Det er også viktig at barnet blir fortalt at selve historien fremdeles tilhører dem selv, og at de skal få lov til å være med å bestemme når informasjonen skal gå videre.

Vi må også kunne anerkjenne at barnet sitter på skyldfølelse knyttet til sine egne opplevelser (Ruud, 2019). Noen barn har blitt fortalt mange ganger at det som har skjedd ikke er deres feil, men dette letter ikke nødvendigvis på skyldfølelsen. Det hender at det beste for barnet er å gå inn i skyldfølelsen, og få lov til å forklare hvorfor de har det sånn. Dette handler om at vi må møte barnet med anerkjennelse. Når barnet har fått gå gjennom skyldfølelsen og grunnen til at den er der, kan vi veilede dem og hjelpe dem med å tenke annerledes. Det blir mye enklere når vi har kunnskap om barnets opplevelse av skyldfølelse, i stedet for å avvise barnet når de forsøker å uttrykke en følelse i samtalen. Med den kunnskapen kan vi utforske følelsen og jobbe sammen med barnet for å finne frem til en ny forståelse av barnets rolle i hendelsene.

4.1.3 Personlig avgrensning i samtalen med barnet

Ut ifra pensumbøkene og fagartiklene jeg har hentet inspirasjon fra, virker det som om det råder en enighet om at det er helt nødvendig å klare å ta en viss avstand fra det barnet forteller. Også barnevernspedagoger jeg snakket med i min praksisperiode var tydelige på det. Jeg vil kort si litt om dette. Jeg ser det slik at man som barnevernspedagog må kunne tåle å høre om det vonde, uten å gå til grunne. For eksempel ble jeg en gang fortalt av en bekjent at hun som liten ble solgt rundt til forskjellige fremmede for å gjøre opp for farens rusrelaterede gjeld. Dette er så å si umulig å begripe når man kommer fra et hjem med trygge omsorgspersoner, men hun fortalte det som om det var en helt naturlig ting. Det var livet hennes, det var det hun kjente til som barn. Jeg hadde et år på studiet bak meg, og da jeg hørte denne historien fikk jeg kjenne på hvordan det føltes å balansere egne følelser mens jeg forsøkte å reagere ”riktig” overfor kvinnen som fortalte. Hun trengte at jeg responderte på et eller annet vis, og det føltes som å navigere over et minefelt. For min del illustrerer det noe svært sentralt i arbeidet med seksuelle overgrep: uansett hvor vanskelig en barnevernspedagog måtte synes det er å høre på, må man huske på at det barnet forteller om er deres realitet. Barnet har behov for barnevernspedagogens hjelp til å løftes ut av denne realiteten. Det er ikke opp til barnet å skåne barnevernspedagogen. Ved å klare å sortere de vonde følelsene og rette fokus mot hva barnet trenger, tror jeg det blir en god del lettere å fungere som barnevernspedagog i arbeidet med barn og seksuelle overgrep.

4.2 Kjennskap til personlige begrensninger i arbeidet

Vi står overfor mange former for motstand i barnevernsrelatert arbeid, men jeg tror det kan være nyttig å huske på at noe av motstanden kommer fra oss selv, og er mulig å gjøre noe med dersom vi vet om mulighetene vi har. I denne delen vil jeg trekke frem hvilke personlige begrensninger vi kan stå overfor som barnevernspedagoger, og hvordan vi kan jobbe gjennom disse for å kunne bli bedre redskap i arbeidet med utsatte barn.

4.2.1 Personlige begrensninger

For det første fremgår det av litteraturen at mange på ubevisst plan avviser tanken om at voksne forgriper seg på barn (Søftestad, 2019). Tanken vekker følelser som sinne, frykt, redsel og avsky, og fører kanskje til at en del distanserer seg fra temaet og ikke ønsker å vite

mer enn de absolutt må. Mange opplever følelser så sterke at de får et behov for å beskytte seg, og vender blikket bort fra det hele. Når vi tenker slik blir det vanskelig å ta inn over seg at overgrepene faktisk skjer. Barna som trenger hjelp mangler dermed trygge voksne som kan ta imot de vonde historiene.

Videre påpeker Søftestad (2019) at fagfolk ofte er redde for å trå feil, enten fordi de er usikre på egen kompetanse, de frykter at barnet kan havne i en verre situasjon ved at sannheten avdekkes, eller at barnet likevel ikke vil få rett hjelp av ulike årsaker. I alle fall trekker vedkommende seg tilbake og unngår å blande seg. Voksne er dessuten gode på å finne unnskyldninger og forklaringer på at barn sier det sier og oppfører seg som de gjør. Det er enklere å si at barn fantaserer, overreagerer eller søker oppmerksomhet, enn å innfinne seg med sannheten om seksuelle overgrep (Søftestad, 2019). Disse bortforklaringene gjør at enda flere lukker øynene for det som skjer, og holder seg i komfortsonen ved å unngå å melde ifra. Det er naturlig at arbeidet med seksuelle overgrep kan være tungt og svært belastende for den som jobber med det. Over tid kan dette føre til sterke reaksjoner som går utover følelses- og tankemønster, arbeidsmotivasjon, og mestring av egne personlige traumer (Søftestad, 2019). Disse dukker gjerne opp fordi vi bruker uhensiktsmessige strategier for å håndtere påkjenningsene, som i seg selv bidrar til at overgrep forblir skjult. Eksempler på dette kan være bagatellisering, rollebytte, overidentifisering eller projisering av usikkerhet (Killén, 2010, s. 69-78). Jeg går ikke videre inn på disse nå, men går heller videre til å se på hvordan vi kan nyttiggjøre oss på tross av den tunge byrden arbeidet legger på oss.

4.2.2 Å bruke seg selv som redskap

For å kunne bli best mulig rustet til å jobbe med avdekkingen av seksuelle overgrep, må vi ifølge Søftestad (2019) bli kjent med egne begrensninger, slik at vi kan overvinne dem og finne ressursene i oss selv. Jeg vil her gå dypere inn i hva som menes med det, slik Søftestad illustrerer det i sin bok *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*(2019).

De sterke følelsesmessige reaksjonene fagfolk kan få, kan ifølge Søftestad (2019) oppleves som hemmende og lammende. Det er derimot styrke i å anerkjenne følelsene sine og ta i bruk disse. Søftestad (2019) påpeker at smerte i lengden har potensiale til å hjelpe oss med å vokse som mennesker, og at sterke eller vonde følelser kan gi oss en ekstra drivkraft og motivasjon til å ta grep når barn forteller om fæle ting. Hvis en klarer å samle kaoset og turbulensen følelsene gir, vil dette kunne bygge opp under ens personlig drivkraft, altså motivasjonen for å

jobbe med denne problematikken i utgangspunktet (Søftestad, 2019). Ved å sette søkelys på egenomsorg og beskyttelse av egen fritid, vil man også kunne begrense hvor stor påvirkning arbeidet har på psyken, og dermed forebygge belastningsskader på sikt.

I tillegg til å jobbe med det som skjer i seg selv på personlig plan, er man nødt til å vende blikket utover, ifølge Søftestad (2019). Vi jobber ikke med seksuelle overgrep alene, og dette med god grunn. Først og fremst har vi våre nærmeste kollegaer i barneverntjenesten, og vi spiller også en rolle i en større helhet av ulike etater og aktører. Teksten sier at det er viktig å huske på at ansvaret aldri ligger på en selv alene, og vi må ta våre samarbeidspartnere flittig i bruk. Dette innebærer tre viktige elementer: kontinuerlig personlig innsats for å oppnå tilstrekkelig med kunnskap og kompetanse på området, sunne strukturer og forhold på arbeidsplassen som fremmer godt samarbeid, og til slutt et godt fungerende tverretatlig samarbeid (Søftestad, 2019). Det siste kommer jeg tilbake til.

4.2.3 Relasjonskompetanse

Det finnes selvsagt mange gode og viktige personlige kvaliteter en vil trenge som barnevernspedagog i arbeidet med seksuelle overgrep. Jeg vil fremheve relasjonskompetanse, som jeg tror alle som jobber med barn har nytte av. Dette begrepet har dukket opp gang på gang i løpet av mine tre år med studier i barnevern. Derfor skal jeg nå gå inn i hva begrepet betyr, og hvordan vi kan bruke det i arbeidet med avdekking av seksuelle overgrep mot barn. For å belyse begrepet relasjonskompetansen, vil jeg se til boken *Sosialpedagogikkens mangfold* (Bjørknes, Delås, Gradovski, Haaland, Lone, Paulsen & Søndena, 2018), der relasjonen mellom barn og sosialpedagog betegnes som et av sosialpedagogikkens viktigste kjennetegn. Teksten sier at for å få til endringsarbeid er man avhengig av en god relasjon. Mennesker er grunnleggende sosiale, og trenger anerkjennelse, aksept og støtte fra miljøet rundt seg for å kunne vokse som individer (Bjørknes et. Al). Dette kan ses i sammenheng med barnevernet i møte med overgrepsutsatte barn. Det kan helt klart argumenteres for at relasjonen mellom en barnevernspedagog og barnet vedkommende skal prøve å hjelpe bør være av en spesiell kvalitet. Barnevernspedagogen har som oppgave og plikt å hjelpe barnet, og sørge for å være en tryggere voksen enn det barnet har erfart tidligere. Da er det rimelig å anta at det er helt nødvendig å bygge en tillitsfull relasjon til utsatte barn dersom vi skal få til å hjelpe dem.

4.2.3.1 Hvordan jobbe med egen relasjonskompetanse?

Her vil jeg gjøre rede for hva Søftestad (2019) mener hver enkelt kan gjøre for å styrke sin relasjonskompetanse. Hun trekker fram to forskjellige evner hjelperen bør inneha: evnen til å holde balansen mellom tydelighet og tålmodighet, og evnen til å bygge tillit til barn som tidligere er sviktet av voksne.

Jeg mener Søftestad (2019) beskriver balansen mellom tydelighet og tålmodighet godt. Hun påpeker at vi som fagpersoner må være tydelige på at vi takler å høre om overgrepene, og samtidig være tålmodige og vente til barnet er klart for å snakke om dem (Søftestad, 2019). Her må vi kunne se hvilke begrensninger vi legger for oss selv. Venter vi med å introdusere temaet fordi vi tror barnet vil vente? Eller venter vi fordi vi selv er ukomfortable med å ta det opp? Det er ikke alltid vi har tid til å bygge en solid tillitsrelasjon før vi spør om overgrepene. Da er det viktig at vi finner en måte å nå inn til det vanskelige på, samtidig som vi respekterer barnets behov for trygghet og tillit (Søftestad, 2019).

Når det gjelder tillit, er overgrepsutsatte barn ofte preget av tidligere tillitsbrudd. De har opplevd at de voksne som skulle være trygge omsorgspersoner for dem, har sviktet gang på gang og unnlatt å beskytte dem (Søftestad, 2019). Som følge av dette kan de være skeptiske til nye relasjoner. Da er det viktig at hjelperen har kunnskap om hvordan tillit bygges opp, og hvordan man kan stå i avvisning fra barnet. For at barnet skal kunne føle på en trygg relasjon der de kan fortelle om vonde opplevelser, mener Søftestad at barnet må få god informasjon om hvorfor samtalene finner sted, og at hjelperen må være trygg i seg selv og i møte med barnet. Til slutt er det essensielt at vi viser forståelse, anerkjennelse og respekt for barnets historier, og ikke minst følelsene de viser i forbindelse med dette (Søftestad, 2019).

Når jeg har snakket med tidligere barnevernsbarn om deres opplevelser i samtaler med barnevernet, påpeker enkelt at det er lov for barnevernspedagogen å vise følelser, og til og med felle noen tårer foran barnet. Gamst (2017) støtter denne påstanden, og hevder at det er en stor fordel å klare å sette seg inn i hva barnet føler. Ulike barn har ulike behov for emosjonell støtte under samtaler, og det er blant annet viktig å respektere at barnet blir stresset og må få pauser.

4.3 Betydningen av tverretatlig samarbeid

Som nevnt tidligere er ikke barnevernet den eneste instansen som skal jobbe for at barn får rett hjelp til rett tid. Det fremgår for eksempel av utredningen *Barnevernet i Norge*:

Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer (NOU 2000:12) at reglene for kommunikasjon mellom barneverntjenesten og andre tjenester er for kompliserte, og at dette gjør det vanskelig å gjennomføre godt samarbeid mellom dem. Gjennom flere år med utredninger og tilsvær fra Stortinget er det tydelig at samarbeid rett og slett er vanskelig å få til. Imidlertid er barnevernet ansvarliggjort i forbindelse med samarbeid med andre tjenester, blant annet gjennom bestemmelser som omhandler opplysningsplikt og utarbeidelse av individuelle planer for barn (Christiansen & Kojan, 2016). I alle fall kan vi se en betydelig virkning av godt samarbeid når det faktisk fungerer, og derfor vil jeg nå se på hvordan slikt samarbeid kan se ut når vi snakker om avdekking av seksuelle overgrep mot barn. Jeg velger å kort belyse barnehusene i Norge.

Barnehusene har som formål å sikre barnets ivaretagelse ved å legge til rette for godt samarbeid mellom ulike instanser (Gamst, 2017), og det er her avhør av utsatte barn i hovedsak gjennomføres. Her jobber politietterforskere, sosionomer, barnevernspedagoger, helsearbeidere og psykologer side om side. De ansatte har forskjellig kompetanse som sørger for at barn får god oppfølging etter avhør, samt at den som avhører barnet kan gjøre dette trygt og sikkert. Barna og deres familier slipper å forholde seg til flere steder, og samarbeidet mellom instansene organiseres på en ryddig og forståelig måte. Det jobbes for at barnet skal ivaretas før, under og etter avhør, slik at oppfølgingen tilpasses deres behov (Gamst, 2017). Barnehusene er sentrale i avdekkingsprosessen, da resultatene av arbeidet som utføres der direkte bidrar til at overgrepene blir oppdaget og stoppet. Søftestad(2019) kaller dette «offentlig gyldiggjøring», altså at overgrepsfortellingene blir satt lys på og offentliggjort, og prosessen med å stoppe overgrepene starter. Dermed blir de tatt på alvor, og ugyldiggjøringsprosessene som er nevnt tidligere i oppgaven blir gradvis svekket.

4.3.1 Hindringer for tverretatlig samarbeid

Som nevnt er ikke samarbeid bare lett å få til, og vi ser at flere vegrer seg mot å jobbe på tvers av etater (Søftestad, 2019). Dette kan komme av flere årsaker, og jeg skal gå gjennom noen av dem her.

For det første kan samarbeid hindres av ulike organisasjonskulturer. En organisasjonskultur kan beskrives slik: "Organisasjonskultur er de sett av felles verdier, normer og virkelighetsoppfatninger som utvikler seg i en organisasjon når medlemmene samhandler med hverandre og omgivelsene" (Bang 2011, s.23). Når barnevernstjenesten møter andre instanser, som for eksempel politiet, kan organisasjonskulturen virke slik at viljen og evnen til å

kommunisere med den andre instansen står svakt. Vi som enkeltpersoner og grupper farges av våre egne måter å kommunisere på. Mangel på bevissthet om egne normer og holdninger kan være ødeleggende i samspillet (Søftestad, 2019).

For det andre kan de ulike instansenes syn på hva som er barnets beste i saken være forskjellige (Johannessen & Skotheim, 2017). Forholdet mellom for eksempel skolen og barnevernet kan være anstrengt på grunn av ulike oppfatninger. Barnevernet sitter med en makt og et syn på barnet som er preget av nettopp barnevernsfaglige perspektiver. Terskelen kan derfor tenkes å være høy for en lærer som vurderer å melde ifra om bekymringsverdige forhold, fordi det kan føles skremmende at saken blir større og mer alvorlig enn det læreren hadde sett for seg. Det kan også virke demotiverende for skolen dersom barnevernet ikke velger å undersøke saken, eller svarer med taushet (Johannessen & Skotheim, 2017).

4.3.2 Hvordan styrke tverretatlig samarbeid?

Først vil jeg trekke frem formelle strukturer og en støttende ledelse. Barnevernet har en plikt til å samarbeide med andre etater der det er nødvendig, og barnevernloven setter rammene for når og hvordan dette skal skje. Dette kommer blant annet til syne i tilfeller der barn som flyttes i institusjon sjekkes av lege, eller når sykehusansatte daglig eller ukentlig kommer for å gi barnet medisinsk tilsyn (Bufetat, 2015, s.12). Slik kan vi se at formelle strukturer skal legge til rette for samarbeid, slik at barnet får best mulig hjelp. For å få til dette er det viktig å utforme solide samarbeidsavtaler mellom etatene (Bufetat, 2015, s.12). Disse avtalene skal legge føringene for hvordan samarbeidet skal skje, for eksempel hyppigheten på møtene, hva det skal arbeides med, og hvilket ansvar som ligger på hvem. Her kommer ledelsen inn i bildet som en avgjørende faktor. Søftestad (2019) påpeker at ledelsen må oppfordre og oppmuntre til godt samarbeid, så vel som å ta de faktiske beslutningene i arbeidet. De har ansvar for å sette i gang samarbeidet, men også for at de ansatte i sin etat er i stand til å gjennomføre det.

Ifølge en rapport fra Nova (Winsvold, 2010, s.37) er åpenhet og god kommunikasjon faktorer som fremmer godt tverretatlig samarbeid. Åpenheten går ut på å tørre å stole på hverandres kompetanse, klare å be om hjelp, og å inkludere andre i arbeidet. De ulike yrkesgruppene må utøve en viss grad av respekt for hverandre for at viktig informasjon skal kunne flyte mellom alle parter, slik at ingen blir utestengt fra det helhetlige arbeidet (Winsvold, 2010, s.37).

Søftestad (2019) støtter opp under dette poenget når hun som tidligere nevnt skriver om viktigheten av holdninger i organisasjonene. Gode holdninger overfor hverandre må være i

fokus for at arbeidet skal være hensiktsmessig og upåvirket av forutinntatthet (Søftestad, 2019). Dette peker mot at ansvaret godt tverretatlig samarbeid ikke bare ligger hos ledelsen eller i strukturen, men også hvordan vi på personlig nivå forholder oss til hverandre. Som barnevernspedagog må en altså forsøke å være med på å skape og opprettholde gode holdninger mot andre yrkesgrupper, og bidra til samarbeidet gjennom åpen og hensiktsmessig dialog.

Til slutt vil jeg legge vekt på betydningen av kompetanse. Dette går igjen i flere rapporter og bøker som tar for seg samarbeid. I rapporten fra Nova (Winsvold, 2010, s.39) skriver Winsvold at jo mer kunnskap de ansatte har, desto lettere glir samarbeidet mellom yrkesgruppene. De ansatte som har uttalt seg i rapporten ser ut til å dele en oppfatning av at videreutdanning er svært nyttig, og at felles kunnskap på tvers av etatene vil være nyttig for forståelse mellom dem (Winsvold, 2010, s.39). Men hva går denne kompetansen ut på? Kompetanse kan komme i form av teoretisk og faglig grunnlag, men erfaring er også svært viktig, ifølge Søftestad (2019). Det er først etter en lengre tid med arbeidet at vi tilegner oss erfaring. Dette gir oss en handlingskompetanse, som betyr at vi vet omtrent hvordan vi skal handle i visse situasjoner. Vi innehar altså en profesjonalitet og en yrkesetikk som gjør det enklere å forstå sammenhenger ved hjelp av teoretisk grunnlag. De ulike partene samarbeider bedre når de involverte sitter på en høy grad av faglig og situasjonsbasert kompetanse. Jeg ser det altså slik at det kreves av barnevernspedagoger å kontinuerlig tilegne seg erfaring gjennom arbeid med seksuelle overgrep. På den måten kan vi bygge opp en trygghet i samarbeidet med både andre barnevernspedagoger og øvrige yrkesutøvere på tvers av etatene i møte med denne problemstillingen.

4.4 Å overkomme tabuet

Noe som kan beskrives som en stor verkebyll i arbeidet med seksuelle overgrep er det tidligere nevnte tabuet som forbindes med temaet. I første omgang gjør tabuet at det er vanskelig å tro på at overgrep mot barn i det hele tatt skjer (Søftestad, 2019). Videre kan det også gjøre at når barnet har fortalt om overgrepene, er det vanskelig å føre saken videre på grunn av motstand og mistro fra foreldre og andre voksne, eller til og med fra barnevernet. Derfor vil jeg nå drøfte hvordan barnevernspedagoger og barnevernet som system kan jobbe mot tabuet som preger arbeidet med seksuelle overgrep. Det kan hevdes at ved å fjerne tabu vil man kunne avdekke flere overgrep.

4.4.1 Hvorfor er tabu så skadelig?

Barna i rapporten *Rett og sikkert*(2019) fra Forandringsfabrikken forklarer at det finnes flere grunner til at mange barn ikke velger å fortelle om overgrepene de blir utsatt for, men den mest sentrale hindringen var at de ikke visste at det var noe de burde fortalt om. De visste ikke at det som skjedde var ulovlig, eller at det fantes et system som var laget for å hjelpe dem. Dette kommer, ifølge barna, av at voksne ikke snakker med barna om hva som er lov og ikke. Hvorfor klarer ikke voksne å gi barna nok informasjon om overgrep? Søftestad (2019) påpeker at mange voksne, både profesjonelle og private, vegrer seg for å prate om seksuelle overgrep fordi temaet oppleves som avskyelig og ekkelt. De strever med å godta at overgrepene skjer daglig i samfunnet de selv lever i, og det er enklere å prate det bort og ned enn å håndtere det faktiske problemet. Det kan tenkes at mange voksne sliter med å prate med barna om seksualitet og grenser, og ikke engang vil anse det som en mulighet at deres egne barn kan utsettes for overgrep. Dessverre gjør dette barna til offer for de voksnes vegringer ved at de ikke får viktig informasjon om kropp og seksualitet.

I tillegg til at voksne ikke liker å snakke med barn om overgrep, kan det også se ut som det ligger en generell motvilje i samfunnet mot å snakke om seksualitet hos barn i det hele tatt. Når jeg foretar et raskt google-søk på ”seksualitet hos barn, tabu” dukker det opp utallige artikler, rapporter og diskusjonsforumer der barns seksualitet omhandles som noe skummelt og ubehagelig. Barnehagelærere, barneskolelærere og foreldre stiller stadig spørsmål ved hvorvidt et barns utforskning av egen seksualitet er farlig eller bekymringsverdig. Denne holdningen til seksualitet hos barn vil kunne forme barnets syn på en seksuell utvikling på en negativ måte (Bufdir, 2021). Dersom all seksuell aktivitet hos barn anses som problematisk, vil dette skinne gjennom i de voksnes kommunikasjon til barna. Dette kan for eksempel føre til at barn føler på skam rundt egen seksualitet, og kvier seg for å snakke om noe som helst i tilknytning til det (Bufdir, 2021). Det kan derfor argumenteres for at dersom barn skal vite hva som er sunn seksuell utvikling og hva som er overgrep, må voksne altså klare å forholde seg til at det finnes en klar forskjell mellom de to begrepene.

4.4.2 Hvordan kan vi jobbe mot tabuet?

Jeg tolker av informasjonen jeg har lest og presentert over at tabu-problemet i stor grad ligger hos voksne, og som vi vet hviler også ansvaret for barns trygghet og helse på voksne.

Barnevernet har et lovpålagt ansvar for å beskytte barn mot seksuelle overgrep. Så hvordan kan barnevernsarbeidere jobbe for å bekjempe tabuet rundt overgrep?

Barna i rapporten fra Forandringsfabrikken (2019) sier at barn må få konkrete forklaringer i møte med barnevernet. Det fremgår av rapporten at mange ville fortalt dersom de visste at det de var utsatt for var noe å fortelle om. Mange ble ikke stilt spørsmål om temaet, og de ble heller ikke forklart hva overgrep er. I regjeringens strategi for seksuell helse blir det presisert at god seksuell helse er en nødvendighet, og at strategiens mål er å sikre den individuelle seksuelle rettigheter (Helse- og omsorgsdepartementet, 2017). Et av de underordnede målene går ut på akkurat det å sikre at alle mennesker innehar nok *kunnskap* til å ivareta egen seksuell helse. Altså ser vi at både Forandringsfabrikken og Regjeringen gir tydelig beskjed om at seksualitet og seksuelle overgrep må prates om direkte med barna. For en barnevernspedagog kan dette tenkes å bety å forklare et barn hva seksuelle overgrep er, for så å stille direkte spørsmål om barnet har opplevd noe som kan minne om dette. Ved å snakke om temaet på en saklig og ærlig måte, øker sjansen for å klare å skape en trygg atmosfære der barnet får satt ord på det som har skjedd.

Jeg har også tatt opp vegringen mange voksne har mot å forholde seg til at barn i det hele tatt har en seksuell helse og utvikling. For bedre forståelse av barn seksualitet og skadelig seksuell atferd kan vi se til guiden *Traffic Lights: Sexual Behaviours In children and Young People* (2015). Dette er en guide utarbeidet av den australske organisasjonen ”True relationships and reprodutive Health”, som arbeider for bedre seksuell helse. I Norge finnes guiden oversatt til *Trafikklys: Seksuell atferd hos barn og ungdom* på Seksuellatferd.no, sammen med andre ressurser i tilknytning til seksualitet hos barn og unge. I guiden skilles det mellom grønn, gul og rød atferd. Grønn atferd er normal seksuell utforskning og lek som er sunn og samsvarer med barnets alder og modenhet. Gul atferd indikerer mer bekymringsverdig seksualitet som er hyppigere og mer intens enn barnets alder og modenhet tilsier. Rød atferd er skadelig eller krenkende seksuell oppførsel som ikke er normal, og som må stoppes. Jeg tror mange voksne, barnevernspedagoger inkludert, har for liten forståelse av hvor grensene går, og dermed oppfatter all seksuell aktivitet hos barn som skadelig. Ved å ta en titt på hva de forskjellige fargene innebærer, kan det kanskje bli lettere for voksne å hjelpe barna med å utforske seksualiteten sin på en sunn måte? Når barn får lov til å utvikle seg slik de skal, og slippe å føle på skam knyttet til dette, er det også sannsynlig at tabuet rundt det å snakke om seksuelle overgrep mister sin tyngde.

5 Avslutning

I denne oppgaven har jeg belyst problemstillingen ”Hvordan kan barnevernspedagoger avdekke seksuelle overgrep?”. Hensikten har vært å få en forståelse av hvorfor seksuelle overgrep ikke fanges opp av barnevernet, og hvordan systemet og hver enkelt som jobber på feltet kan bli bedre på nettopp dette.

Jeg har drøftet forskjellige måter barnevernet, enkeltindivider og samfunnet ellers kan forbedre seg for å gjøre det enklere å avdekke seksuelle overgrep. God kommunikasjon er nødvendig for at barn skal kunne fortelle om overgrepene i samtaler med barnevernet (Ruud, 2019). Dette krever at hjelperen som snakker med barnet har den nødvendige kompetansen til å gjennomføre denne typen samtaler, og bruker forståelige ord og uttrykk som skaper et trygt rom der barnet kan og vil fortelle.

Videre er hver enkelt nødt til å kjenne til sine egne begrensninger i arbeidet med overgrep (Søftestad, 2019). Det betyr blant annet at ansatte i barnevernet må lære seg å gjenkjenne egne behov og finne gode måter å takle de tunge historiene på.

En annen essensiell komponent er tverretattlig samarbeid. Barnevernet verken kan eller skal jobbe med seksuelle overgrep alene, og er lovpålagt å arbeide med andre etater der det er nødvendig (Bufetat, 2015, s.12). For å styrke tverretattlig samarbeid trengs blant annet åpen kommunikasjon, en støttende ledelse og kontinuerlig kompetanseheving hos ansatte (Winsvold, 2010, s.37-39).

Til slutt har jeg satt lys på tabuet som omringer temaet seksuelle overgrep mot barn. Forskning viser at mange barn av ulike grunner unnlater å fortelle, og jeg mener alle disse grunnene kan ses i sammenheng med tabuets påvirkning. For å bekjempe dette må barn få tydelige forklaringer om hva seksuelle overgrep er, og la barnet få vite at det er trygt å fortelle (Forandringsfabrikken, 2019). Jeg har også reflektert rundt nødvendigheten av at voksne, spesielt ansatte i barnevernet, klarer å skille mellom sunn og skadelig seksuell atferd hos barn, slik at skammen rundt normal seksualitet viskes ut. Dette trolig kan føre til at det blir enklere for både barn og voksne å snakke om seksualitet og seksuelle overgrep på sikt.

Min konklusjon er at det finnes mange gode måter å jobbe for at flere seksuelle overgrep skal bli avdekket. For eksempel må vi, både individene og systemet, tåle å ta imot det barna forteller, og makte å ta grep. Kompetanseheving, personlig vekst og solide strukturer vil kunne gjøre det enklere dersom det legges inn ordentlig innsats. Til syvende og sist handler

dette om de utsatte barna, som forteller sin historie og er i en atskillig sårbar situasjon. Alle barnevernspedagoger bør gjøre det som står i vår makt for at de skal få møte et barnevern som viser forståelse, respekt og handlingskraft.

Det kan virke skummelt og ubehagelig å skulle snakke om seksuelle overgrep mot barn, som så godt illustrert i diktet jeg innledet denne oppgaven med. Helst skulle man nok ”satt fyr på det”. Det kan vi dessverre ikke. For å klare å forebygge overgrep og de alvorlige konsekvensene det fører med seg, er vi nødt til å snakke om det.

6 Referanser

Bang, Henning.(2011). *Organisasjonskultur.(4.utg)*. Oslo: Universitetsforlaget

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). *Samarbeid mellom barneverntjenester og psykiske helsetjenester til barnets beste*. (21/2015). Hentet fra

https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/samarbeid-mellom-barneverntjenester-og-psykiske-helsetjenester-til-barnets-beste/Samarbeid%20mellom%20barneverntjenester%20og%20psykiske%20helsetjenester%20til%20barnets%20beste.pdf/_/attachment/inline/3318e1cd-d0cb-4314-9990-f17b9d5a40ec:3ac134796a4fd80095714fb43a577d6d3f16331c/Samarbeid%20mellom%20barneverntjenester%20og%20psykiske%20helsetjenester%20til%20barnets%20beste.pdf

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.(2015, 11. Mars). *Seksuelle overgrep mot barn*. Hentet fra

https://www.bufdir.no/statistikk_og_analyse/oppvekst/vold_og_overgrep_mot_barn/seksuelle_overgrep_mot_barn/#heading5215

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.(2021). *Barn og seksualitet*. Hentet fra

https://bufdir.no/Foreldrehverdag/Skolebarn/Barn_og_seksualitet/

Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. LOV-1992-07-17-100. Hentet fra

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

Bjørknes, L. E., Delås, GM., Gradovski, M., Haaland, JJB., Lone, A., Paulsen, E., Søndena, K.(2018). *Sosialpedagogikkens mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget

Christiansen, Ø., Kojan, B.(2016). *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

Craven, S., Brown, S., Gilchrist, E.(2006). *Sexual Grooming og children: Review of literature and theoretical considerations*. *Journey of Sexual Aggression*, 12(3), 287-299. Hentet fra

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552600601069414>

Forandringsfabrikken Kunnskapssenter. (2019, ukjent dato). *Rett og sikkert – om anmeldelse, avhør og rettssak; Fra unge som har opplevd vold eller overgrep*.

Gamst, K. M.(2017). *Profesjonelle barnesamtaler.(2.utg)*. Oslo: Universitetsforlaget

Hafstad, Gertrud Sofie & Augusti, Else-Marie/Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. (2019, 1. Oktober). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten.* (ISSN Rapport 0809-9103). Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

Helse- og omsorgsdepartementet. (2017). *Snakk om det! Strategi for seksuell helse.* Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/284e09615fd04338a817e1160f4b10a7/strategi_seksuell_helse.pdf

Johannessen, B, Skotheim, Torhild. (2017) *Barn og unge i midten.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Killén, K.(2010). *Sveket I.(4.utg).* Oslo: Kommuneforlaget

Kvello, Øyvind.(2015). *Barn i risiko.(2. Utg.)* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

NOU 2000:12(2000). *Barnevernet i Norge – tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformen.* Oslo: Barne- og familiedepartementet

Ombustvedt, Å.(2019). *Når er jeg gammel nok til å skyte faren min?* Oslo: Ena Forlag

Ringereide, R.A.(2021). *Seksualitet hos barn og unge.* Hentet fra <https://ndla.no/nb/subject:1:56ea35da-73d9-431f-a451-19f24f564f59/topic:2:70023834-50f5-4c9a-ac5c-df3d4bf3394d/topic:1:527d1960-a65e-4e1e-9fab-892d108e44c0/resource:0093c47c-cf31-4a6c-8465-cfae08af0704@>

Ruud, Anne Kirsti. (2019). *Hvorfor spurte ingen meg?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Søftestad, Siri. (2019). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn. (2. Utg).* Oslo: Universitetsforlaget

True Relationships and Reproductive Health.(2015). *Traffic Lights: Sexual Behaviours in Children and Young People.(3.utg)* Hentet fra <http://www.wbsass.com.au/themes/default/basemedia/content/files/Traffic-LightsBrochure.pdf>

Winsvold, Aina.(2010). *Evalueringen av prosjektet: sammen for barn og unge – bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge.*(ISSN 0808-5013). Oslo: Norsk Institutt for forskning og oppvekst, velferd og aldring

Øvreeide, H.(2009). *Samtaler med barn – metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner.*(3.utg). Kristiansand: Høyskoleforlaget

